

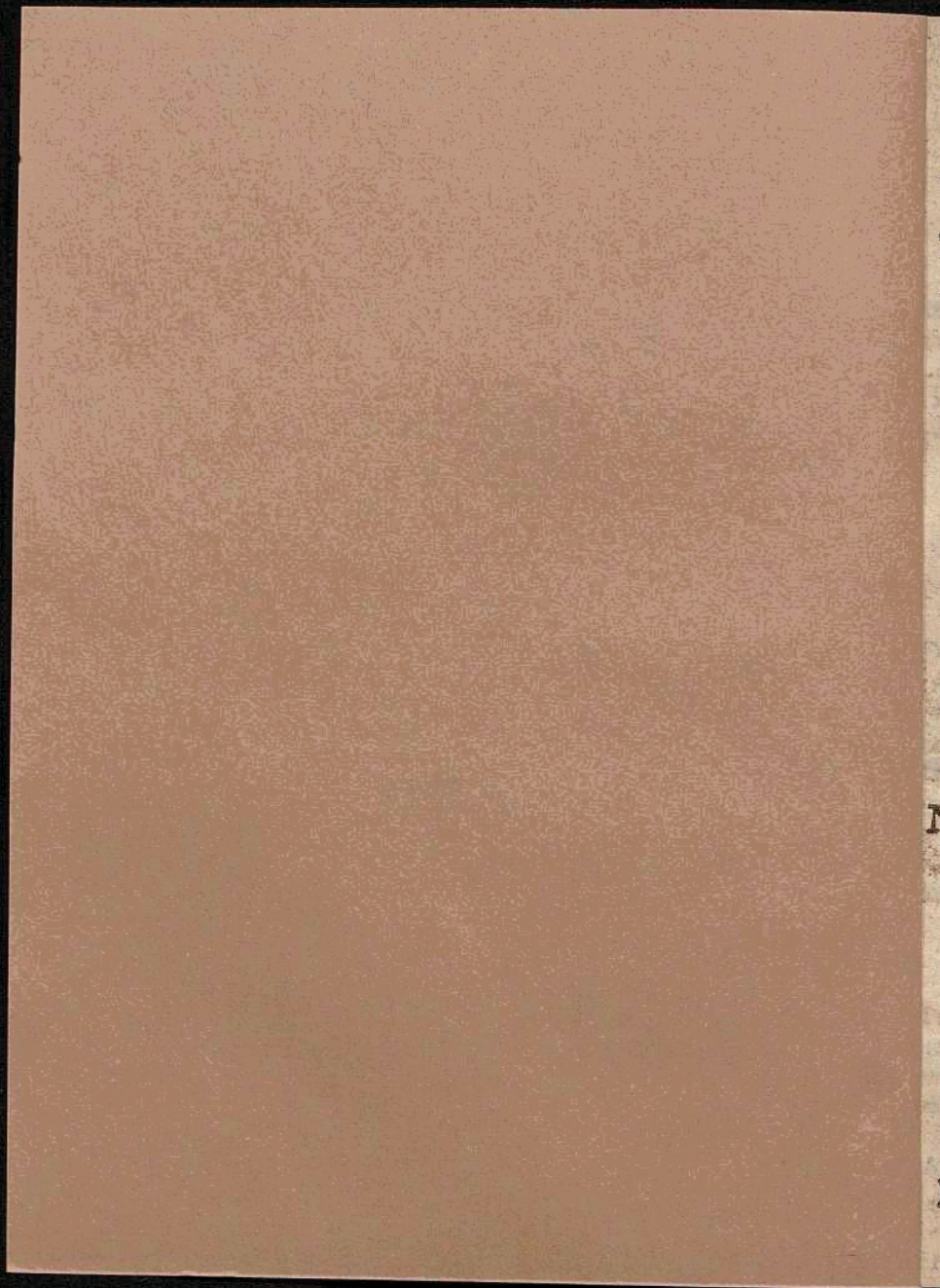
X 8876

44163489

Disputationum
IVRIS CIVILIS, EX
LIBRIS INSTITVTIO-
NUM IVSTINIANI IMP. IN ACA-
DEMIA GRYPHISVVALDENSI
PROPOSITARVM

PRIMA:
DE IVRE CIVILI RO-
MANO,

IN QVA

Præsides
DANIELE RVNGIO I. V. D.

Respondet
MICHAEL HERWIGIVS Anclamensis.

GRYPHISVVALDIÆ
Ex Typographia Augustini Ferberi. Anno 1592.

Ἰ Π Ο Τ Υ Π Ὀ Σ Ι Ζ

SPECIERVM IVRIS,

Ex lib. 5. Ethic. & Lib. 1. Rhetoric. Aristotelis.

οικονομικὸν .i.
domesticum
quod e. vel

γαμικὸν inter maritum & vxorem,
non dissimile πολιτικῶ imperio pro-
pter ἰσότητά τῶ ἀρχαίῳ ἢ ἀρχαίῳ.

πατρικὸν inter parentes & liberos si-
militate βασιλικῶ imperio, propter mu-
tuationem φιλοσοφίας.

δεδουλοῦν inter dominum & seruum
non dissimile τυραννικῶ imperio pro-
pter parendi necessitatem.

Arist. lib. 5.
Ethic. cap.
6. & lib. 1.
Polit. cap.
4. & 8.

Arist. lib. 5. Ethic. cap. 6.

Δικαιῶν
seu Ius,
aut est:

πολιτικὸν .i.
populorū
seu cōmu-
ne societa-
tis politicę
quod aut:

Arist. lib. 5. Ethic. cap. 7

φυσικὸν ἢ πρῶτον, ὃ πανταχῶ πῶ ἄνθρωποι ἔχου
δύναμιν, ὃ ὅτι δοκεῖ, ἢ μὴ. Ius naturę, quod
apud omnes per equę custoditur: est; ἀκίνητον.
sicut ignis hic & apud Persas eodem modo vrit.

κοινὸν .i. com-
mune seu I^o
gentium ἢ
συμφέρον ad
vitę hum.
cōmoditatē
introducτῶ.

ἔγγραφον
seu scri-
ptum.

Arist. lib. 1. Rhet.
cap. 44.

νομ^ο
Lex
ἢ φίσμα
Plebiscū
tum.
διάταγ-
μα, πρῶ-
γμα
Edictū.

νομικὸν seu ἀνθερά-
πινον, .i. legitimū
hum. pro utilita-
te publica, homi-
num iudicio con-
stitutum: Est vel:

Arist. lib. 1. Rhet.
cap. 34.

ἰδιον .i. pro-
priū cuius-
q; civitatis
ἢ σωθῆναι
Estque vel:

ἄγραφον non scri-
ptū vt ὃ ἐπιπέδον
.i. Equū bonum.
τῶ γεγραμμένῳ νό-
μῳ ἰσωνόμομα
ἢ ἰσάμομα. Arist.
lib. 5. Ethic. cap.
10. & lib. 1.
Rhet. cap. 44.

380144/63489(1)

THESES
DE IVRE CIVILI RO-
MANO.

I.

*VM Iuri operam daturum prius
nosse oporteat, unde nomen Iuris de-
scendat; Ius à Iussu seu iubendo no-
men traxisse, & Iura veteres dixisse
Iussa initio sciendum est.*

*Vlpian. in l. 1. in princ. ff. de Iust. & Iur. Agricol. lib. 1. Dial. cap. 5.
Gelli. lib. 10. cap. 20. Lorient. tract. de Iur. axiom. 4. s. 6. 7.*

II.

*Vlpianus verò, cùm Jus à Iusticia appellatum
tradidit, non Grammaticorum placita, sed natura or-
dinem secutus, Jus pro arte & doctrina Juris usurpas-
se videtur.*

*Conti. lib. 2. lecti. Iur. cap. 6. Ræuard. lib. 1. var. cap. 2. Alciat.
lib. 1. parerg. cap. 29. Gouean. lib. 1. vario. cap. 18.*

III.

*Appellatio Juris Civilis aliàs generaliter cuius-
cunq; populi ac ciuitatis Jus positivum; aliàs simplici-
ter prolata Populi Romani, & tam Veteris quàm
Nova Roma Ius denotat.*

*§ Sed quidem Ius. Instit. de Iur. nat. gent. civil. l. Omnes populi
ff. de Iust. & Iur. l. 6. C. de Sacrosanct. Eccl. l. 4. C. de oper. publ.
l. fin. C. in quib. caus. pign. tacit. contr. § final. Instit. de satisdat.*

IIII.

Jus autem Civile Romanum est bonum & æquum,

A 2 quod

quod Populus Romanus in sua Republ. ad communem
utilitatem sibi proprium constituit.

Conna. lib. 1. cap. 13. per l. omnes populi. l. pen. in princ. ff. de
Iust. & Iur. § Ius autem civile. Instit. de Iur. gent. & civil.

V.

Doctrina istius Iuris, Celso finitore, est ars boni
& equi.

Vlpia. in l. 1. ff. eod. Alciat. lib. 2. parerg. cap. 30.

VI.

Artem Juris Magistri pinguiori Minerva di-
sciplinam, doctrinam, scientiam, prudentiam controuer-
sias ex bono & equo dirimendi interpretantur; secuti
Legum Auctores, qui doctrinam Juris modò artem,
modo scientiam, modo prudentiam, modo sapientiam
appellant.

Conan. lib. 1. cap. 3. Coraf. lib. 1. de art. Iur. cap. 14. Duaren. ad
tit. ff. de Iust. & Iur. cap. 2. per l. 1. l. 10. ff. de Iust. & Iur. l. 2. § Iuris
scientiam. ff. de orig. Iur. l. 91. § de illo. ff. de verb. oblig. l. 1. § pro-
inde. ff. de var. & extraord. cognit.

VII.

Artis nomine censetur disciplina Juris, tum
quatenus περι τὰ ἐνδεχόμενα ἄλλως εἶχει, hoc est, circa Jus
positivum mutationi obnoxium versatur: tum etiam
quatenus τὸ δεωσθῆναι καὶ τεχνάζειν (utrumq; enim Artis
est) eò tendit, ut ποιῆμα aliquod, nimirum equi ab ini-
quo separationem, post se relinquat.

Arist. libr. 6. Ethic. cap. 4. & libr. 5. Ethic. cap. 7. Vacon. lib. 1. de-
clarat. Iur. cap. 28. Loriot. in tract. de Iur. axiom. 8. 9. Coraf. d. cap.
14. Jul. Scalig. lib. 3. poëtic. cap. 1. Picolom. de Philosoph. mo-
ral. grad. 5. cap. 48.

Non-

VIII.

Nonnulli ex theorematibus, præceptionibus, regulis, decisionibus de Bono & Aequo Jurisprudentiam artis nomen assumere autumant, sicut τέχνη apud Lucianum σύμμα ἐγκαταλήψεω definitur.

Duar. ad tit. de Iust. & Iur. cap. 2. Coraf. de art. Iur. d. cap. 14.

IX.

Scientia nomen eidem tribuunt, quatenus circa φυσικὴν δίκαιον, αἰσθητικὴν, ἀναγκαῖον καὶ ἐφθαστον, hoc est, boni & aequi naturam constantem & perpetuam occupatur.

Arist. lib. 6. Ethic. cap. 3. Coraf. d. cap. 14. per l. pen. in princ. ff. de Iust. & Iur. § fed naturalia. Instit. de Iur. nat. gen. civil.

X.

Prudentia deniq; nomine eandem vocant, quatenus πρακτικὴ est περὶ τὰ ἀνθρώπινα ἀγαθὰ καὶ κακὰ, hoc est, actiones humanas bonas & malas dijudicat:

Arist. lib. 6. Ethic. cap. 8. Conan. lib. 1. cap. 3. num. 5. per l. 1. in princ. l. 10. § Iuris præcepta ff. de Iust. & Iur. l. 1. l. 2. ff. de legib. Vacon. lib. 1. declar. Iur. cap. 29.

XI.

Qua de causa Philosophi Prudentia politica subiiciunt δικαστικὴ, hoc est, dijudicatricem actionum humanarum: eamq; in σώσεις καὶ γνώμην ita subdividunt, ὅτ σώσεις actiones καλῶς κατ' ἀκρίβειαν Juris rectè & strictè dijudicet: γνώμην verò κατ' ἐπιείκειαν ex bono & aequo easdem aestimet. Utriusq; naturam Theognis exprimens inquit: χρεῖ με παρὰ σώσει καὶ γνώμῃ τὴν δὲ δικάσαι κύριε δίκην, ἴσον δ' ἀμφοτέροισι δόμεν.

Aristot. lib. 6. Ethic. cap. 8. 10. 11. & ibid. Zuinger.

XII.

Porro Bonum & Æquum, cuius noticiam Jurisprudencia profitetur, communi ferè suffragio Interpretes nominant επιεικεια, *nimirum* επινοησιμα τδ νομιμα, καὶ γεγραμμενὸς νόμος ἔδεικμα, *hoc est, Æquitatem ipsam & humaniorem scripti Iuris interpretationem.*

Duaren ad tit. ff. de Iust. & Iur. cap. 2. Zaf. in l. 1. num. 1 2. ff. eod. Coraf. de art. Iur. lib. 1. cap. 1 5. Lorient. tract. de Iur. axion. 11. 12. Vacon. lib. 1. declar. Iur. cap. 28. per l. penult. in princ. ff. de Iust. & Iur. l. 2. § Item Varus. vers. quanquam. ff. de aqu. plu. arcend. l. non solum. § 1. ff. de iniur. l. & si quis. 1 4. § hæc actio. ff. de religiof. & sumpt. funer. l. in his. ff. de condit. & demonstr.

XIII.

Quidam verò Bonum & Æquum ad εὐνομια referunt, hoc est, sanam Juris legumq; constitutionem, medullam Iusticiæ, normam æquitatis, tam civilis, quam naturalis.

Budæ. in l. 1. ff. eod. VVesemb. in parat. ff. eod. num. 1 4. per l. si quid venditor. ff. de ædilit. edict. l. si me & Titium. ff. si cert. petat. l. 2. § fin. ff. de oblig. & action. Æquitatem in naturalem & civilem diuidit Duare. & Cuiac. in l. 1. ff. de pact. Petr. Faber in l. in omnibus. 90. ff. de regul. Iur. Oldendorp. in l. 1. ff. de pact. Mynsing. Cent. 6. obser. 6 3. per l. 1. ff. si is qui testam. lib. else. l. bona fides. ff. deposit. Naturalem æquitatem Iustinianus Imp. vocat Ius naturale. § per traditionem. § thesauros. Instit. de acquir. rer. dom. Civilem verò Cicero in Topiais interpretatur Ius civile. Borchhold. in tract. de pactis. cap. 6.

XIIII.

Eandem boni & æqui artem nomine Jurisprudencia definit Vlpianus, diuinarum atq; humanarum rerum noticiam, iusti atq; iniusti scientiam.

l. 1. § fin. ff. de Iust. & Iur. § Iurisprudencia. Instit. eod. VVesemb.

XV.

Rerum diuinarum & humanarum noticiam, quam Philosophia sua arrogant Philosophi (Cicero lib. 4. Tuscul. & lib. 2. Offici.) cur Iurisprudencia Vlpianus tribuat, sententijs inter se dissident Iuris Magistri: Alij per res diuinas intelligunt Ius natura, diuina providentia constitutum; & res humanas Ius gentium & civile interpretantur, quod gentes humanae introduxerunt. (per § penult. & § ius autem gentium, Instit. de Iur. nat. gent. ciuil. l. omnes populi. ff. de Iust. & Iur.) Alij res diuinas & humanas de Iure publico & priuato Romanorum accipiunt. (Oldendorp. in l. 10. ff. de Iust. & Iur. Mynsing. VVesemb. & Borchhold. in § 1. Inst. eod.) Alij denique amplitudinem Iurisprudencia populariter depingi his verbis autumant. (Budæ. in l. 1. ff. eod. VVesemb. in parat. ff. eod.) Ex his vero opinionibus, quæ ad mentem Vlpiani proximè accedat, videamus.

XVI.

Iusti atque iniusti scientiam cum Iurisprudencia Vlpianus ascribit, hanc veram esse, & non simulatam Philosophiam innuit: quæ vitæ humana dux, societatis ciuilis ἀρετή (virtus), legum inuentrix, magistra morum & disciplina, cuius finis οὐ γινώσκεις, ἀλλὰ πράττεις.

Vlpian. in l. 1. ff. de Iust. & Iur. Papin. in l. 1. Marcian. in l. 2. ff. de legib. Cicero: lib. 5. Tuscul. Aristot. lib. 1. Ethic. cap. 2. & 3.

XVII.

Simulatam Philosophiam olim Sophista venditarunt, μαθημάτων κάπηλοι, πάντα ὑπὲρ ἐπιδείξιως ποιοῦντες, hoc est, scientiarum venalitiarum, ad ingenij ostentationem & quastum ociosas argutias professi.

Plato in Sophista & Gorgia. Isoerat. in Sophista. Cicer: lib. 1. Academ: Gelli: lib. 10. cap. 22. Petr: Fab: in l. 1. vbi de simulata Philosophia eruditè disserit ff. de Iust: & Iur:

XVIII.

Veram autem Philosophiam sectantur Juris prudentes, Sacerdotes Iusticia, qui τὸ γινῶναι τὰ δίκαια οὐκ οἴονται σοφίαν εἶναι, (ὅτι περὶ ἧμῶν οἱ νόμοι λέγουσιν οὐ χαλεπὸν ξυμμεῖναι) ἀλλὰ πῶς τὰ δίκαια πράττειν καὶ νέμειν; h. e. in ociosa nudaq; Legum cognitione non conquiescunt, sed ad Iuris dicendi, respondendi, tribuendiq; munus accedunt, bonos metu pœnarum præmiorumq; exhortatione efficere cupientes.

Ulpian: in l. 1. in princ: ff. de Iust: & Iur: Aristot: lib. 5. Ethic: cap. 9. & libr: 10. Ethic: cap. 9. Gouean: lib. 1. var: cap. 18. Vacon: lib. 1. declar: Iur: cap. vlt:

XIX.

Caterum Ius Romanum in publicum & priuatum ex recepta distinctione Ulpianus diuidit: Licet & veterum quidam Ius Sacrum à Publico scernerent, tripartitam Iuris Romani diuisionem, in Sacrum, Publicum & Priuatum, tradant.

Ulpian: in l. 1. § 1. ff. de Iust: & Iur: Gell: lib. 10. cap. 20. O. in tit: libr. 2. cap. 4. Iustin: l. fin: in princ: C. de sacros: Eccles: C. de sac: lib. 15. obi: 33. Vnde Ausoni Idyl: 15. Ius triplex Tabulæ quod ter sanxere quaternæ, Sacrum, Priuatum, & Populi commune quod vsquam est.

Publi-

XX.

Publicum est, quod ad statum Reipub. Romanae spectat.

l. 1. § huius studij. ff. de Iust: & Iur. l. bona ciuitatis. 15. ff. de verb: signif: Lorient: in tract: de Iur: axiom: 26. 27. 28. Alciat. & Brechæ: in d. l. bona ciuitatis.

XXI.

Id de rebus sacris & politicis disponens, in Sacrum & Politicum seu publicum fuisse diuisum, ex antiquitatis Romanae monumentis liquet.

Cicer: lib. 2. & 3. de Legib: Riual: libr. 2. histor: Iur: ciuil: Rænard: libr. 5. var: cap. 12. Cuiac: in parat: Cod: de legib.

XXII.

Ius Sacrum aut in ceremonijs ad cultum religionis pertinentibus, ut consecrationibus, dedicationibus, expiationibus, ferijs: aut in Pontificum, Sacerdotum, Augurum, Aruspicum, sortitionibus, electionibus, inaugurationibus versabatur.

Cicer: lib. 2. de legib: Macrob: lib. 3. & 7. Saturnal. Fest. lib. 17. Oldendorp. & Gothofrid: in explicatione Leg: 12. Tab.

XXIII.

Ius Publicum seu politicum in Populi Rom. axiomaticè & potestate situm, de pace & bello, de legibus iubendis & abrogandis, de iudicijs exercendis, de magistratibus creandis statuebat.

Cicer: lib. 3. de Legib: Riual: libr. 2. histor: Iur: Grucch: de Comit: Rom. libr. 1. cap. 2. lib. 2. cap. 2. Brechæ: in l. bona ciuitatis. ff. de verb: signif.

XXIII.

At vetus illud Ius tam Sacrum, quàm Publicum

B

cum

cum temporis decursu planè antiquatum esse, omnem effugit dubitationis aleam.

Ræuard: lib. 5. var: cap. 1 2.

XXV.

Cum enim Populus Romanus omne suum imperium & potestatem in Augustum Casarem transtulisset, Sacri quoq; & Publici Iuris facultas ad eum transijt: Adeo ut dedicationes & consecrationes rerum, locorumq; sacrorum; Sacerdotum Augurumq; electiones; Iuris Legumq; sanctiones: Magistratuū creationes, deinceps non à Populo, sed Principe expedirentur.

Vlp: in l. 1. ff. de constit: Princ: & in l. sacra. in princ: ff. de rer: diuis: Plini: lib. 4. & lib. 10. epist: Modestin: in l. 1. ff. ad leg: Iul: de ambitu. Sueton: in vit: August.

XXVI.

Postquam vero Constantinus Magnus, eumq; secuti Diui Imperatores, clausis Idolorum delubris, æterni veriq; Dei Verbum διόπνευσον in uniuerso Orbe Romano sonare iusserunt; antiquum illud Jus Sacrum penitus abolitum, tandem cum Idolis euauit; & Religio Christiana iuxta canonem Verbi diuini, atq; symbola quatuor Conciliorum Oecumenicorum, in locum eius successit.

l. 1. & tot: tit: C. de pagan: & sacrif: l. 1. & tot: tit: C. de sacros: Trinit: Auth: de Ecclesiast: titul: Nouel: 1 3 1. cap. 1.

XXVII.

Pari ratione cùm Imperio Veteris Roma in Orientem

entem translato, Constantinus Imp. Nouam Romam imperij maiestate decorasset, magistratum quoq; iura, officia, & nomina variè transposita, Ius publicum variè mutarunt.

Vide lib. 1. Cod. tit. 26. cum seq; & lib. 10. 11. 12. Cod. Nouell. 13. 24. 25. 29. cum multis alijs. Vide libellum Curopolatæ de officialibus Palatij Constantinopolitani. Item thesaurum vetustatis Romanæ, cui titulus: Notitia vtriusq; Imperij, Orientis & Occidentis. Item Alciat. in libell. De magistratibus, ciuilibusq; ac militaribus officijs.

XXVIII.

Hodiè publici Iuris loco sunt Constitutiones Imperiales, de statu omnibusq; Ordinibus Imperij Romani in Comitijs promulgata, vt Aurea Bulla Caroli 4. Imp. Ordinatio Camera Imperialis; Constitutio de Pace publica; Item nobilis illa transactio des Religions frieds / qua Augustana Confessionis Ordinibus pax & securitas data est, & similes.

Vid. volum. des Reichsabscheide.

XXIX.

Privatam Ius Romanum est, quod ad singulorum utilitatem spectat: Et vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. Nam omne Ius personis, quarum causa constitutum est; de rebus, de quibus est constitutum; per actiones, quæ hoc nomine introductæ sunt, rediditur.

l. 1. § 1. ff. de Iust. & Iur. l. 1. l. 2. ff. de stat. homin. l. pen. ff. de legib. l. nullus 13. C. de Iudæis. § 1. Instit. de action. VVesemb. in § fin. Inst. de Iur. nat. gent. ciuil.

XXX.

Fontes Juris Romani tres sunt: nam vel ex naturalibus, vel gentium, vel civilibus præceptis dimanavit.

Vlp. in l. 1. § 1. ff. de Inst. & Jur. Hopper. lib. 1. de art. Jur. cap. de principijs Jur.

XXXI.

Primus Juris Romani fons est Ius Natura, nimirum summa ratio, insita homini, iubens quæ faciendæ sunt, prohibensq; contraria.

Cicer. lib. 1. de Legib.

XXXII.

Enimvero Juris constituendi exordium ab ipsa Natura ducendum est; cum Ius non opinione, sed naturâ constet.

Cicer. lib. 1. de Legib. Conan. lib. 1. cap. 1. Coras. lib. 1. de art. Jur. cap. 3. Ioseph. Gonzal. libr. vari. quæst. cap. 38.

XXXIII.

Natura autem hominis in duplici potissimum est consideratione, aut communis est ei cum brutis, aut ipsius propria, in societatem bruta non admittit.

Cicer. lib. 1. Offic. & lib. 7. de Finib. Vacon. lib. 1. declar. 1. 2. Ioseph. Gonzal. d: cap. 38. n. 17.

XXXIII.

Commune homini cum brutis est non solum τὸ φητικόν cuius vis in plantis etiam animadvertitur: sed & ὀρεκτικόν quoq; ἐπιθυμητικόν, ἢ παθητικόν, in affectibus, inclinationibus & propensionibus naturalibus consistens.

Arist. lib. 1. Ethic. cap. ult.

Incli-

XXXV.

Inclinationes & instinctus naturales ferè principes, omni animantium generi innati, sunt: Amor sui ipsius, & speciei suæ conseruandæ desiderium.

Cicer. lib. 1. Offic. Coraf. lib. 2. de art. Iur. cap. 3. Ioseph. Gonzal. d. cap. 38.

XXXVI.

Amor sui ipsius tum in parendis quæ ad victum vitæq; commoditatē: tum intuenda incolumitate libertateq; & depulsione eorū, quæ nocere possunt, versatur.

Cicer. lib. 1. Offic. § principio omni animantium, Arist. libr. 9. Ethic. cap. 8. *μάλιστα φίλος ἐαυτοῦ.* Vacon. lib. 1. declar. cap. 3.

XXXVII.

Conseruatio speciei consistit tum in maris & fœmina coniunctione τεκνογονίας causa; φυσικῶν ἢ τοῦτε ζωῶν ἐφ' ἑαυτῶν, ὅπου αὐτῶν, τοῖστος καταλιπεῖν ἕτερον: tum etiam in susceptæ sobolis custodia & educatione, vt per eam diuturnitatis memoria in æuum relinquatur.

Arist. lib. 1. Polit. cap. 1. Plat. libr. 6. de legib. Cicer. lib. 1. Offic. § quid loquar, quanta in bestijs ratio ad perpetuam conseruationem generis appareat.

XXXVIII.

Ex hoc fonte varij deriuantur riuuli in varias Furi Romani partes: vt acquisitio eorum quæ cælo, terra, mari capiuntur ad victum, vnde Ius venandi, aucupandi, piscandi: l. 1. l. 3. ff. de acqu. rer. dom. § ferè igitur bestia. Institut. eod. communis rerum communium vsus ad vitæ necessitatem: l. quædam. 2. ff. de rer. diuis. § & quidem naturali. Institut. de acq. rer. dom. Libertas

naturalis, in qua non tantum homines nasci, sed bruta quoque versari dicuntur: l. 4. ff de Iust. & Iur. l. natura-tem. §. in princ. ff de acq. rer. dom. Propulsatio violentiæ, & defensio aduersus iniuriam illatam: l. vt vim. ff de Iust. & Iur. Viri & uxoris connubium: l. i. § fin. ff eod. Liberorum educatio: l. fin. C. de alend. liber. l. vnic. § taceat. C. de rei vx act. Affectio & sollicitudo paterna de salute liberorum: l. isti quidem § fin. ff quod met. caus. l. fin. C. de curat. furios. partus illegitimi status ex conditione matris: l. lex naturæ. ff de stat. hom. & id genus alia. Conan. lib. 1. cap. 4. Vacon. lib. 1. cap. 5. & 11. Lorient. de Iur. axi. 30. 31. 32. Ari. Pinel. in Rubr. Cod. de rescind. vend. par. 1. cap. 1.

XXXIX.

Hac brutis cum homine quodammodo communia, Iuri natura ascribuntur, non quod bruta Iure utantur; sed quod nullo certiore argumento demonstrari possit, Ius aliquod natura humane insitum esse, quam si in brutis, qua solo Natura instinctu mouentur, simulachra quedam, & quasi vestigia Iuris ostendantur.

Duaren. ad tit. ff de Iust. & Iur. cap. 5. Conan. d. cap. 4. Ioseph. Gonzal. d. cap. 38. n. 18.

XL.

Nam quæ bruta faciunt incitatione naturali, eadem si homines duce Ratione faciunt, Iure natura facta censentur.

Gouean. libr. 1. var. cap. 19. Cuiac. in notis Instit. de Iur. nat. gent. civil. Rain. Corf. libr. 1. Indag. Iur. cap. 10.

Pro-

XLI.

Proprium solius hominis est τὸ λογικόν seu ἡγεμονικόν, ἀπόπασμα ὄλας τῆς διῆς ἢ i. ratio decerpta ex mente diuina, insita anima hominis, suggerens κοίνας ἐννοίας, & ἀξιώματα ἀυτόγνωσα, ἀυτόπισα ἢ ἀκίνητα de discrimine honestorum & turpium, de bono & a quo, de Iustitia & reliquis virtutibus.

Arist. lib. 1. Ethic. cap. vlt. Cicer. lib. de Legib. ait: Ratione præstamus beluis. Idem lib. 2. de Finib. § homines hoc vno à bestijs plurimum differunt, quod rationem habent à natura datam. Plutarchus in libell. de industria animalium, multis argumentis contendit, rationem & prudentiam brutis inesse. Lactant. libr. de Opific. cap. 2. Quintil. lib. 2. Rhet. cap. 17.

XLII.

Eius generis sunt architectonica, catholica & practica illa principia, quæ Ulpianus refert: Honestè viuere, Neminè ledere, Suum cuiq; tribuere: l. 10. § 1. ff. de Iust. & Iur. quæ diriguntur ad auream istam, cordibus hominum inscriptam regulam: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

Hac regula summam secundæ tabulæ Legis Dei comprehendit Christus Saluator noster, Matthæ. 7. Luc. 6. Et Alexander Seuerus Imp. tanti eam fecit, vt palàm in palatijs suis, & operibus publicis eandem perscribi iusserit. Lamprid. in Alexandr.

XLIII.

Et hoc quidem Ius rationis seu naturæ humanae Cicero in sex classes distribuit: Religionem erga Deum: Pietatem erga patriam, parentes, & cognatum sanguinem: Obseruantiam erga senes, & alios sapientia, dignitateq; eminentes: Gratiam erga benè meritos: Vindi-

Vindicationem delictorum: Veritatem in dictis & factis.

Cicer. lib. 2. de Inuent. Rhet.

XLIIII.

Ex hoc fonte fluit portio Iuris Romani, qua præcipit de religione & cultu diuino: Cicer. lib. 2. de Legib. l: 2. ff de Iust. & Iur. de honore parentibus præstando: l: 2. & tot. tit. ff de honor. & obseq. parent. præst. l. furiosæ. ff de curat. furios. l: parentes. ff de in ius voc. l: fin. C. de bon. matern. de iuuanda & defendenda patria: l: 2. ff de Iust. & Iur. l: postliminium. § filius. ff de captiu. & postlim. de honore & reuerentia erga magistratum: l: 2. ff de in Ius voc. l: hos accusare. ff de accusat. l: 4. ff de recept. arbitr. l. 7. § fin. ff de iniur. de honore & immunitate seniorum: l: semper. ff. de iur. immunit. l: vnic. C. qui ætate. de pænis delinquentium: l: 1. § 1. ff si is qui testam. lib. est. iustus. de emendatione liberorum & propinquorum peccantium: l: si filius 7. l: congruentius. 4. C. de patr. porest. l: vnic. C. de emend. propinq. de affectione & propensione benenola erga cognatum sanguinem potius, quam extraneum: l: Publ. Meuius § Titia. ff de condit. & demonstr. l: cum acutissimi. C. de fideicom. de successione liberorum in bona parentum: l: cum naturalis ratio. ff de bon. damn. l: nam etsi. ff de inoffic. testament. l: scripto ff si tab. testam. null. ex tab. de antidotali obligatione: l: etsi leges. § consuluit. ff. de petit. hered. de reddendo deposito: l: bona fides ff deposi. de conuentionū pactorumq; obseruantia. l: 1. ff de pact. l: 1. ff de constit. pecun. Ioseph. Gonzal. lib. var. quæst. cap. 33. & 40. Coraf. lib. 2. de art. Iur. cap. 6.

Secundus

XLV.

Secundus Iuris Romani fons est Ius Gentium, quod non tam naturali ratione, quam ratiocinatione & iudicio prudentum, usu & necessitate vitæ exigente, introductum est, & apud omnes gentes per æquæ custoditur.

Pinell. in Rubr. Cod. de rescind. vendit. part. 1. cap. 1. n. 9. Ioseph. Gonzal. cap. 40. Conan. lib. 1. cap. 6. Lorient. de Iure axi. 34. Vvesemb. in parat. ff. de Iust. & Iur. n. 16. per § Ius autem gentium Instit. de Iur. nat. gent. civil.

XLVI.

Usus seu utilitas vitæ communis peperit rerum communicationem & commercia; dominiorum possessionumq; acquisitionem & translationem. Necessitas ad tranquillitatem & defensionem condidit regna, constituit iudicia, distinxit dominia, terminos posuit agris, struxit adificia & munitiones, introduxit bella, inducias, legationes, fœdera, captiuitates, seruitutes, manumissiones, postliminia, etc.

Rain. Corf. lib. 1. Indag. Iur. cap. 14. per d. § Ius autem gentium, l. manumissiones, l. ex hoc Iure. ff. de Iust. & Iur. Cap. Ius gentium, dist. 1.

XLVII.

Huius fontis riuuli longè lateq; se effundunt in omnes ferè Iuris Romani partes: hinc omnes penè obligationes & contractus, tam nominati, quam innominati: l. ex hoc Iure, & ibi Iason. ff. de iustic. & Iur. l. Iuris gentium in princ. & ibi Duaren. Cuiac. ff. de pact. Vacon. lib. 1. declar. cap. 15, cum seq. Mozzi, in tract. de contract. cap. 3.

C

hinc

hinc varij modi acquirendi rerum dominia & possessiones: l. 1. & tot. tit. ff. de acquir. rer. dom. § singulorum, Inst. eod. l. 1. & tot. tit. ff. de acquir. possess. hinc iura seruitutum omnium: § fin. Instit. de vsu & habitat. Coras. in Rubr. de seruitut. hinc testamentorum vsus: Theophil. in Instit. tit. de Iur. nat. gent. & ciuil. Cuiac. ad l. 1. ff. qui testam. facer. Conan. lib. 1. cap. 5. Vacon. lib. 1. declar. cap. 16. Pinel. in Rubr. Cod. de rescind. vendit. patt. 1. cap. 1. num. 23. hinc tutela impuberū: § impuberes. Institut. in Attil. tutor. Hinc tractatus de iure belli & re militari, de captiuitate & postliminio: de castrensi peculio: vide libr. 49. Dig. tit. 15. 16. 17. de seruis, libertinis, dominis, patronis, statuliberis, manumissionibus: l. 5. l. 6. ff. de stat. hom. tot. libro. 40. Digest. & passim in Iure Romano. Hinc deniq; iudicia ciuilia & criminalia, eorumque ordo, ut citatio, actio, exceptio, probatio, sententia. Marant. de ordin. Iud. part. 3. num. 133.

XLVIII.

Tertius Iuris Romani fons est Ius Ciuile, quod quisq; sibi populus ita constituit proprium, ut neq; in totum à Iure naturali vel gentium recedat, neq; per omnia ei seruiat, sed aliquid addat, vel detrahat.

Vlp. in l. Ius ciuile l. omnes populi, ff. de Iust. & Iur. Conan. lib. 1. cap. 7. Loriot. de Iur. axio. 36.

XLIX.

Et Ius quidem Romanorum magna sui parte vel ex aliarum Rerumpub. in primis Atheniensium & Lacedæmoniorum legibus; vel ex ipsius Urbis Romæ, Veteris & Nouæ institutis & constitutionibus originem trahit.

§ & non ineleganter, Instit. & Iur. nat. gent. ciuil.

L.

Romani enim, cum eiectis Regibus Leges quæ una eademque voce omnibus loqui possent, desiderarent; legatos in Græciam sapientia & imperio maximè illustrem publicam auctoritate ablegarunt, optimas quasque leges & instituta allatum: qui profecti Athenas *ἡρώων ἐλλοδὸν καὶ αἰδῆσιν*, inclytis Solonis legibus florentes; post Lacedæmonem, ubi præclara Lycurgi instituta vigeant, adeuntes, selectissimas leges, mores, ritus, solennitates, Romam asportarunt: Ex quibus Decemvirorum studio Leges 12. Tab. postea conditæ, & ingenti civium expectatione promulgatæ sunt.

l. 2. § postea ne diutius ff de orig. Iur. l. i. lib. 3. Fenest. de magistrat. Rom. cap. 14. Riuall. lib. 2. histor. Iur. Ciuil.

L I.

Hasce Leges 12. Tab. Vetus & Nova Roma legibus, tam Consularibus, quam Tribunitijs, decretis, edictis, constitutionibus, fori disputationibus, prudentum interpretationibus, solennitatibus, ritibus, moribusque varijs auxit, limitavit, mitigavit, explicavit.

Pompon. in l. 2. § his legibus latis. § ita in ciuitate nostra ff de origin. Iur.

L II.

Inde enatum Ius Rom. aut scripto constat, aut sine scripto. Scriptum Ius est lex, plebiscitum, senatusconsultum, Prætoris edictum, Principis placitum, prudentum responsum. Non scriptum Ius est consuetudine & usu comprobatum.

l. Ius Ciuile cum l. seq. ff de Iust. & Iur. § constat, Inst. de Iur. nat. gent. ciuil. Cicero in Topic.

LIII.

Lex Romana est ius, quod populus Rom. senatorio magistratu rogante constituit.

§ lex. Institut. eod. Gelli, lib. 10. cap. 20.

LIIII.

Quoties enim emergens negotium legis sanctionem desiderabat, legislator, postquam Senatui exposuisset rogationis suae sententiam, in Comitibus legem nouam ad Populum ferebat, & uellent iuberent ne id fieri, quod lege propositum erat, rogabat: post scriptam pro Rostris trinundino edebat, ut cognoscendi & deliberandi esset facultas: Comitibus denique sequentibus se Populus rogatam legem communi suffragio approbabat, lata sancitaque Lex dicebatur, & aeneis tabulis incisa in Aerario recondebatur:

Alex. ab Alex. lib. 6. genial. dier. cap. 23. Conan. lib. 1. cap. 13. Alciat. in l. derogatur legi. ff de verb. sign.

LV.

Lata hoc modo lex Legislatoris nomen assumebat, (unde lex Aelia Sentia, Iunia Norbana, Fusia Caninia & similes ab autoribus suis dicta.) et omnes ciues Rom. tam senatores & patricios, quam plebeios obligabat.

cap. quaedam Dist. 2. Horom. in libr. de Legib. Rom. Riual. lib. 1. histor. Iur. Forster, lib. 1. histor. Iur.

Plebi-

LVI.

Plebiscitum est ius, quod plebs Rom. plebeio magistratu rogante constituit.

l. 2. § deinde cum esset, ff. de orig. Iur. § plebiscitum, Inst. de Iur. nat. gent. Gelli. lib. 10. cap. 20.

LVII.

Nam plebs Rom. non uno modo se carpi & opprimi cernens Patrum insolentia, libidine & crudelitate; secessionem ab eis fecit, sibiq; proprium creavit magistratum, nimirum Tribunos: quibus rogantibus Ius peculiare condidit, quod Plebiscitum appellavit, eiq; ex nomine Tribunitij magistratus nomen indidit, ut in plebiscito Cassiano, Gabiniano, Cincio, Aquiliano manifestum est.

Pompon. in l. 2. § deinde cum esset, ff. de orig. Iur. L. Flor. de gest. Rom. lib. 1. cap. 22. 23. cum seq. Riuall. libr. 2. histor. Iur. ciuil. cap. de plebiscit.

LVIII.

Quia verò plebiscitis initio sola plebs complures annos obligabatur, indeq; sapius discordia inter patricios & plebem nascebantur, tandem M. Horatius Consul lege lata sanxit, ut plebiscitis deinceps uniuersi ciues Rom. tenerentur: quam legem Horatianam Q. Hortensius Dictator postmodum renouauit, cum patriciorum ambitione pene esset abolita.

d. l. 2. § deinde cum esset. Liui. libr. 3. Gelli. libr. 15. cap. 27. Plini. lib. 16. cap. 10. Conan. libr. 1. cap. 13. Ferar. VVesemb. Borchold, in § plebiscitum. Inst. de Iur. nat. gent.

LIX.

Hinc factum, ut legum plebiscitorumque eadem deinde autoritas esset, & plebiscita non raro leges à Iuris Autoribus vocentur, sicut de Lege Falcidia, Aquilia, Oppida, Scribonia, Cassia, Cincia & alijs legibus Tribunitijs constat.

Hotom. in libr. de legib. Rom. Riual. libr. 2. l. 1. ff ad leg. Aquil. l. 4. § fin. & ibi Cuiac. ff de vsucap. cap. quædam dist. 2. Coraf. lib. 2. de art. Iur. cap. 11.

LX.

Senatusconsultum est Ius, quod Senatus Rom. non exquisitis populi vel plebis suffragijs constituit.

§ Senatusconsultum. Instit. de Iur. nat. gent. ciuil.

LXI.

Cum enim Vrbs Roma hominum adiectione quotidie augetur, & plebs facile coire non posset, populus sanè longè difficilior; necessitas ipsa curam Legum & Iuris ad Senatum deduxit: qui communicatis consilijs Ius proprium constituit, populo quidem inconsulto, cum approbatione tamen Tribunorum Plebis, qui subsellijs ad valuas Curiaë positis, decreta Patrum examinabant.

Pomp. in l. 2. § deinde quia difficile. ff. de orig. Iur. § senatusconsultum. Inst. d. tit. Valer. Max. lib. 2. memorab. cap. 1. Valla lib. 2. cap. 1. Gelli. lib. 14. cap. 7. Alex. ab Alex. lib. 4. genial. dier. cap. 11.

LXII.

Et duobus quidem modis fiebant Senatusconsulta: Aut per discessionem, cum in leuioribus negocijs audito

dito prima sententia Senatore, ceteri, ne dies frustra dicendo contereretur, in sententiam illius pedibus ibant: Aut requisitis singulorum sententijs, cum in arduis rebus singuli rogabantur, praesertim seniores, honoribus perfuncti. Juniores enim aut non interpellabantur, aut interpellati non dicebant, sed verecunde in seniorum quam vellent sententiam descendebant.

Gelli. lib. 14. cap. 7. & lib. 3. cap. 18. Plini. iun. libr. 8. epist. Riuall. lib. 3. histor. Iur. Hotom. in libr. de Senatu, cap. 6. Conan. libr. 1. cap. 14.

LXIII.

Decretum autem Senatus ex maioris partis congruentibus suffragijs statuebantur, & plerumq; a Magistratu sententias in Senatu rogante, nomen sortiebatur, ut Trebellianum, Pegasianum, Velleianum.

Conan. d. cap. 14. VVesemb. in parat. C. de senatusconf. per l. 1. l. 2. ff. de decret. ab ord. fac. Senatusconsulta fiebant summa consiliorum maturitate in frequenti Senatu, praesentibus 100. Senatoribus in causis momentosis, in leuioribus vero plus minus 50. vt Ascon. Pædian. in orat. Cicer. pro Corn. Balbo notat: plenius hæc apud Hotom. in libr. de Senatu Rom. cap. 7. Conan. d. cap. 14.

LXIIII.

Postquam vero suffragium Tribunitium ad Principes est translatum, ipsi Cæsares consulta Patrum suo dirigebant arbitrio & quod decerni cupiebant Oratione coram in Senatu recitata, vel per Epistolam ad eum missa, facile persuadebant: donec tandem senatoriam administrationem Imperatoria maiestas sibi soli vendicauit, vt Leo Imp. testatum fecit.

Nouell.

Nouell. Leon. 87. Nouell. Iustin. 62. & ibi Cuiac l. 1. ff. de reb. eor. qui l. item. 2. § præter 6. ff. de petit. hæred. l. 3. l. 8. C. de legib. Hotom. libr. de Senatu Rom. cap. 2. Muscorn. in tract. de Iurisdic. num. 18. Bodin. in Method. histor. cap. 6.

LXV.

Edictum Pratoris est Ius, quod Prator Romanus adiuuandi, vel supplendi, vel corrigendi Iuris Ciuilis gratia, propter utilitatem publicam, introduxit.

Papini. in leg. 7. ff. de Iust. & Iur. Pompon. in leg. 2. § cumq; consules ff. de orig. Iur.

LXVI.

Nam Prator, custos Iuris Ciuilis, inito magistratu Edicta in Albo descripta publicè proponebat, vt inde cognoscerent Ciues, quod quaq; de re quisq; Ius diciturus esset, & tam ad agendum, quam excipiendum se præmunirent.

Pompon. l. 2. § eodem tempore ff. de orig. Iur. Vlp. in l. 7. ff. de Iurisdic. & in l. 1. § edere ff. de edend. At non tanta fuit Prætorum autoritas, vt contra Leges, Senatusconsulta, aut constitutiones Principum quid statuere possent, sed de ijs tantum, quæ nullo certo Iure comprehensa inueniebantur. Duar. libr. 1. disput. cap. 49. per l. 12. § fin. ff. de bonor. posses. l. cum sponfus ff. de Public. in rem l. 1. in fin. l. 28. § quod eius ff. ex quib. caus. maior. Vide Rain. Corf. lib. 3. Indag. cap. 4. Bellon. lib. 1. supput. cap. 9. Conti, lib. 2. subsec. lect. cap. 19.

LXVII.

Eiusmodi Edicta licet cum magistratu Pratoris annua esset debebant, tamen ambitiosi Pratores, qui Iurisdictionem quæstui habebant, sæpè pro arbitrio inuouabant: Ideoque lege Cornelia, potestate mutandi sublata,

sublata, ex Edictis initio propositis durante magistratu Ius dicere iussi sunt.

Pædian, in orat. Cicer. pro Corn. Balb Conan. lib. 1. cap. 15.

LXVIII.

Tandem Adrianus Imp. interdicta nouorum Edictorum promulgatione, ambitioni Prætorum frenum iniiciens constituit, vt ex Edicto Perpetuo, à Saluio Iuliano ordine optimo composito, omnes de cætero iudicarent.

Eutrop. in vita Iulij. Spartian. in Seuer. Duar. & VVesemb. ad tit. ff. offic. Præt. l. 1. § sed & si leges. l. 2. § sed quia diuinæ C. de veter. Iur. enucl. l. pen. C. de condit. indeb.

LXIX.

Ædilitum edictum, quod Ædiles Curules de ædificiorum structura & ornamentis, de annonæ, & vitiosorum pecorum aut seruorum venditione etc. proponebant, rectius Iuris Honorarij quam Prætorij portio dicitur.

§ proponebant. Instit. de Iur. nat. gent. § prætorix. Instit. de diuis. stipul. l. 5. vbi Duar. Cuiac. Donell. ff. de verb. oblig. Cuiac. lib. 8. obser. 38. Borchol. de pact. cap. 5. n. 44. Conti. lib. 2. subsec. lect. cap. 19.

LXX.

*Principis placitum est Ius, quod Imperator Rom. constituit. Nam populus Rom. cum ipsis rebus dictantibus censeret vtilius, vt Reipub. per vnum consulere-
tur; lata Lege Regia omne suum imperium ac potestatem in Principem transtulit, eiusq; maiestatem eò eue-
xit, vt quod illi placuisset, legis haberet vigorem.*

D Pomp.

Pomp. in l. 2. § nouissime. ff. de orig. Iur. Vlpian. in l. 1. ff. de constit. Princ. Lex Regia initio Urbis lata Romulo regnante, Liui. lib. 34. temporibus Augusti & Tiberij Imp. renouata est. Tacit. lib. 1. Dion. libr. 43. Vnde lex Augusti dicitur. l. apud eum ff. de manumis. & lex Imperij l. 3. C. de testam. l. 1. § sed & hoc studiosum. C. de vet. Iur. enuel. Couar. in pract. quæst. cap. 1. Duar. lib. 2. disp. cap. 19. Gouean. lib. 2. var. cap. 30. Quidam existimant Cæsares primos non tam populi concessione, quam vi & fraude Imperium occupasse. Conan. lib. 1. cap. vlt. num. 3. Ferrar. in § sed quod Princip. Inst. de Iur. nat. gent.

LXXI.

Qua potestate boni Principes non abutebantur, sed quoa statuendum erat orationibus aut epistolis comprehendebant, easq; per se vel Quaestores in Senatu recitabant, censendi arbitrium ei relinquentes.

Paul. in l. oratione. ff. de rit. nupt. l. 1. l. 2. ff. de fer. l. 3. C. de legib. Nouell. 62. & ibi Cuiac. Idem in l. cum hi. ff. de transact. Cuiac. lib. 1. obs. 18. Vnde Theodosius & Valentinianus Imp. restantur, se nullam promulgare legem inconsulto Senatu. l. humanum. C. de legib.

LXXII.

Ius autem à Principe conditum generali nomine Constitutio dicitur, & diuiditur in Rescriptum, Decretum & Edictum.

l. 1. § quodcunque ff. de constit. Princ.

LXXIII.

Rescriptum dicitur cum Princeps vel subscribit libellis supplicantium: a) vel magistratibus aut priuatis de Iure consulentibus rescribit, quid seruari velit: b) vel deniq; pragmatica sanctione de causis publicis alicuius

alicuius vniuersitatis, prouinciæ, corporis, curiæ, scholæ de consilio Procerum respondet. c)

a) § 1. Instit. quib. non est permis. fac. testam. l. si quis 6. § eius qui. ff. de iniust. rupt. testam. l. 1. § 1. ff. de constit. Princip.

b) l. 3. § ideoq; ff. de testib. l. rescriptum. 1 2. ff. de distr. pign. l. sed addes. 24. §. fin. ff. locat. Eiusmodi sunt pleraq; rescripta Principum in Codicem à Iustiano congesta.

c) l. fin. C. de diuers. rescript: § si quæ vero pragmaticæ. Constitut. de Iustin. Cod: confirm:

LXXIII.

Decretum est sententia Principis, de re controuersa inter litigantes in Iudicio pronunciata: a) Cui affinis est Interlocutio Principis, de plano & quasi aliud agendo respondentis de Iure: b)

a) Exemplum in l. 3. ff. de his quæ in testam. delent: l. Æmilius: ff. de minor l. fin. ff. de hæred. instit.

b) d: l: 1. § 1. ff. de const. Princ: Conan: lib: 1. cap. vlt.

LXXV.

Edictum est Ius, quod Princeps sine complexu personarum & causarum ad honestatem & utilitatem subditorum constituit, ut futuris negocijs formam det: nisi nominatim de præteritis aut pendentibus in eo cautum sit.

l. 3. l. 7. C. de legib. l. hac edictali, C. de secund. nupt. l. edito 13. ff. de Iur. fisc. l. edictum 8. ff. de quæst.

LXXVI.

Quod igitur Princeps Edicto præcipit, lex generalis est, omnes Imperij subditos tenens: Ideoq; magistratum programmatibus olim in prouincijs diuulgabatur, tabulis publicè in foro, aut Ecclesiarum portibus affixis ut vniuersis cognoscendi facultas esset.

l. 3. C. de Legib. Nouell. 8. vt Iudices siue quoq. suffrag. fiant.
§ traditæ nobis.

LXVII.

Quod verò per Epistolam aut Decretum constituit, non aliter legis habet vigorem, quam si ei animus fuerit, τὸ κρείττον τοῖσιν νομοθέτημα, seu ex eo legem facere.

Nouell: Leon: 92. Cuiac. ad tit. Cod. de legib. l. fin. C. eod.
Duar: ad tit. ff. de const: princ: cap: 1. Conan: lib: 1. cap: vlt:
num: 7.

LXXVIII.

Constitutionum itaq; aliæ sunt generales, quæ ab omnibus intelligi debent, & omnes constringunt, paganos & milites, homines domus Augustæ, Augustum ipsum & Augustam.

l. 3. l. 9. l. 10. C. de legib. Cuiac. lib. 12. obs. 32. l. 3. § Diuus ff. de sepulch. viol. l. fin. ff. de accus.

LXXIX.

Princeps enim licet legibus sit solutus, legibus tamen eum viuere oportet: Nam digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri.

l. princeps. ff. de legib. l. ex imperfecto 23. ff. de legat. 3. § fin. Instir. quib. mod. testam. infirm. l. 2. C. de testam. l. digna vox C. de legib. Vid. Vasqu. lib. 1. illustr. controu. cap. 1. Duar. in tit. de legib. cap. 5. Conan. libr. 1. cap. vlt. Coraf. libr. 1. miscel. cap. vlt. Cuiac. lib. 5. obs. 30. Bodin. in method. hist. cap. 6. Donell. lib. 1. comment. cap. 17. Hinc enata disputationes de plenitudine potestatis Principis, an possit contra Ius commune quid statuere, vel res priuatorum aut ius quæsitum auferre? de quibus vid. Iason. in l. Barbarius ff. de offic. prætor. Tiraquel: de pœnis. in præmio n. 38. Vasqu. lib. 1. illust. cap. 2. & cap. 5. Menoch. lib. 1. arbitr. quæst. cap. 43. Gail. lib. 2. obs. 56. & 58.

Aliæ

LXXX.

Alia sunt speciales, quæ privilegia dicuntur, vel Personarum, ut illustrium, egregiorum, militum, clericorum, scholarium: vel Rerum, ut piarum causarum, dotis, etc. quæ non tam priuant legem, quam explicant & suppleant ea parte, ad quam communis regula porrigi nequit.

§ planè Inst. de Iur. nat. gent. ciuil. l. 1. § fin. ff. de constit. princ. Vid. Oldend. in libell. de Iur. singul. seu priuilegijs.

LXXXI.

Responsa prudentum sunt sententia & opiniones Jurisconsultorum, quibus Romæ permissum erat Iura condere, seu de Iure respondere.

§ responsa. Instit. de Iur. nat. gent. ciuil. Cuiac. in l. Gallus ff. de lib. & postum. Idem lib. 7. obser. cap. 25.

LXXXII.

Nam Legibus 12. Tab. admirabili breuitate & verborum pondere latis, euenire capit, ut non equè ab omnibus intellecta, inter forensium negociorum architectos disputationes varias gignerent: Quare vsis fori exigente, non abs re futurum existimatum est, ut autoritas prudentum, qui Leges interpretarentur & responsis illustrarent, interueniret: Hac fenestra aperta, quicumq; fiduciam studiorum suorum habebant, tacito potius illiteratoq; consensu & permissu Populi, quam autoritate publica consulentibus de Iure respondebant: quorum tamen responsa vim legum non habebant, nec Iudicem, ut secundum ea pronunciaret, obli-

gabant, nisi quatenus iusta & sequenda, aut usu iudiciorum & rebus iudicatis confirmata viderentur.

Pompon: l: 2. § his legibus latis § & vt obiter. Dig. de orig: Iur: vid. Brisson: lib 3. form: popul. Rom. in fin. Vbi veterem consulendi & respondendi de Iure obseruantiam explicat. Catalogum & vitas Iurifconsultorum veterum vid. apud Forster. libr. 2. histor. Iur. ciuil.

LXXVIII.

Augustus Imp. autem, quò maiorem Iurisprudentia autoritatem conciliaret, constituit, vt non nisi ex approbatione & permissu eius Iurisconsulti de Iure responsa ederent. Ideoq; ex eo tempore licentia interpretandi & condendi Iura ab Imperatore pro beneficio peti capit, & prauo examine aliquo vel experimento concedi.

Pomp. in l. 2. § primus Di: Augustus ff. de orig. Iur. Iulianus Imp. nemini vult concedi munus docendi, nisi qui iudicio Ordinis probatus, decretum & consensum Curialium meritus sit. l: magistros vbi Cuiac. C. de professorib. libr. 10. Anastasius Imp. prohibuit quenquam in Aduocatorum ordinem recipi, priusquam per statuta tempora Legum eruditioni inhæsisset. l: 3. § nec de cætero. C. de Aduoc. diuers. iudicum. Hinc in Academijs autoritate Imperatoris aut Principis, cui ab Imperatore id concessum, renunciantur Iurisconsulti, aut Doctores in quavis disciplina: quia Doctorum creatio est de referuatis Principis. Middendorp. in tract. de Academijs.

LXXVIII.

Non tamen existimandum est, Augustum responsa prudentum legibus adæquasse: sed quod antea promiscuè omnibus permittebatur, id paucis & quidem selectissimis concedendum putasse. Nam Theodosius & Valen-

Valentinianus Impp. primò, & eos deinde secutus Iustinianus, responsis Papiniani, Pauli, Caij, Ulpiani, & aliorum, eandem cum legibus & constitutionibus in iudicando auctoritatem esse voluerunt: non ex ipsorum auctorum existimatione, sed Imperatoria confirmatione.

l. 1. Cod. Theod. de respons. prud. l. 1. § sed neque ex multitudine. C. de veter. Iur. enucl. Conan. d. cap. 15. Ferrar. in d. § responsa. Catalogum & vitas Iurisprudentum, qui sub Imperatoribus vixerunt, vid. apud Forster, lib. 2. histor. Iur. & Riwall, lib. 5. histor. Iur.

LXXXV.

Ius non scriptum est consuetudo, tacitus populi consensus, plurimorum annorum observatione inueteratus.

Cicer. libr. de Inuent. Iulian. in l. de quibus, cum ll. seq. ff. de legib. Cuiac. in parat. ff. & Cod. eod.

LXXXVI.

Consuetudinem introducere olim potuisse Populum Rom. libera Repub. non ambigitur: a Posteaquam verò ad Principes axioma Imperij delatum fuit, verisimilius est, Populum Rom. perinde ut quemuis alium populum, qui Superiorem recognoscit, ita demum consuetudinem introducere, si Superior non contradicat b.

a) Cuiac. in l. 2. § his legibus latis. ff. de orig. Iur. Duar. ad tit. ff. de legib. cap. 12. per l. moribus 1. ff. de donat. int. vir. & vx. l. moribus, 2. ff. de vulg. & pupil. l. patre. 8. ff. de hic qui sunt sui. l. 1. in princ. ff. de curat. furios. b) Bart. num. 11. Iason n. 30. in l. de quibus, ff. de legib. Duar. d. cap. 12.

LXXXVII.

Ut autem consuetudo subsistat, hæc ferè exigunt
Iuris interpretes: Vt rationi sit consentanea ^a, tacito
populi consensu interueniente ^b, actuum frequentia ^c,
& temporis diuturnitate confirmata ^d.

a) l. quod non ratione, 39. ff. de legib. Nouell. 134. in § malè inuenta, cap. 2. § fin. cap. mala consuet. Dist. 8. cap. fin. De consuet. Menoch. libr. 2. arbit. quæst. Cent. 1. cas. 32. b) l. sed ea, 35. ff. de legib. Guid. Pap. decis. 631. num. 11. c) l. de quibus l. sed ea, ff. de legib. l. 3. C. de ædific. priu. l. 1. C. de consuet. l. cum de consuetudine. ff. de legib. Gail lib. 2. obs. 31. n. 8. Myns. cent. 6. obs. 41. Quot autem actus requirantur, Iudicis arbitrio relinquitur. Coras. lib. 2. de art. Iur. cap. 19. Menoch. lib. 2. arbit. quæst. cas. 81. cent. 1. d) l. de quibus, l. sed ea, ff. de legib. l. Imperatores, ff. de pollic. l. 1. C. de seruit. & acq. Diuturnitas temporis iudicis arbitrio committenda est. Conan. d. cap. 10. Cuiac. in parat. C. quæ sit long. consu. Coras. d. cap. 19. Menoch. d. Cent. 1. cas. 83.

LXXXVIII.

Consuetudo igitur recepta, habet vim legis, & est
optima legis interpres: Imò contrariam legem ab-
rogat.

l. de quibus, § inueterata, l. diuturna. l. si de interpretatione. l. minimè. ff. de legib. § sed naturalia. Instit. de Iur. nat. gent. civil. An & quomodo consuetudo dicatur abrogare legem variè disserunt Dd. vt videre licet apud Sichard. in l. 2. C. quæ sit long. consuet. Duar. lib. 2. disput. cap. 32. & in tit. ff. de legib. cap. 12. Cuiac. in parat. C. quæ sit long. consuet. & in lib. 2. Feud. cap. 1. Conan. libr. 1. cap. 10. n. 9. Bellon. lib. 1. antiuom. cap. 16. Forcatul. in Necyom. Iur. dial. 1. n. 25.

380/44/63489(1)

X13<4463489100010

